

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Аліна Джурило,

канд. пед. наук, доцент, ст. дослідник,
завідувач лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-5129-6724>

Анотація. Проаналізовано основні документи ЄС щодо політики академічної доброчесності (Бухарестська декларація, Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти, Паризьке комюніке). Визначено загальні тенденції розвитку академічної чесності, що характерні для університетів Європи. Сформульовано загальноєвропейські рекомендації щодо дотримання академічної доброчесності на національному, інституційному та особистісному рівнях.

Ключові слова: академічна доброчесність, кодекс етики, плагіат, країни-члени ЄС, ЗВО, рекомендації.

GENERAL EUROPEAN GUIDELINES FOR ACADEMIC INTEGRITY IN THE CONDITIONS OF UKRAINIAN EDUCATION INTEGRATION INTO THE EUROPEAN EDUCATIONAL AREA

Alina Dzhurylo,

PhD, Ass. Prof., Senior Researcher,
Head of the Laboratory of Foreign Systems of
Vocational Education and Training,
Institute of Vocational Education of the NAES of
Ukraine

Abstract. Theses are devoted to the analysis of the main EU documents on academic integrity policy (Bucharest Declaration, Guidelines for Institutional Codes of Ethics in Higher Education, Paris Communiqué). The general trends in the development of academic honesty, which are characteristic of universities in Europe, have been determined. General European recommendations on compliance with academic integrity at the national, institutional, and individual levels have been formulated.

Keywords: academic integrity, code of ethics, plagiarism, EU member states, higher education institutions, recommendations.

Закон України «Про освіту» (Ст. 42) визначає академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових досягнень» (Закон України, 2017). На основі Статті 42 «Академічна доброчесність» заклади вищої освіти чи будь-які інші наукові інститути розробляють власний етичний кодекс академічної установи, який ще може зватися кодекс академічної етики, кодекс академічної поведінки, кодекс академічної

доброчесності тощо. Ще до прийняття цієї статті закону на початку 2010-х рр. окремі українські ЗВО розпочали практику впровадження подібних кодексів відповідно до загальноєвропейської наукової культури. Започаткування акредитації освітніх програм ЗВО відповідно до європейських вимог стало тим тригером, який запустив масовий процес розробки та затвердження кодексів про академічну доброчесність у вітчизняних ЗВО та наукових (науково-дослідних) інститутах.

Проте, як відзначається у дослідженні, яке присвячено аналізу етичних кодексів академічних установ, тексти цих документів іноді дослівно запозичено з норми про зміст академічної доброчесності, види її порушення, санкції із статті 42 закону «Про освіту». Цей факт варто порівняти із досвідом університетів США та Західної Європи, у яких кодекси етики регламентують приблизно однакове коло питань, але кожен кодекс це робить у власний, унікальний спосіб; складно знайти два ідентичних кодекси етики західних університетів. Утім, в етичному кодексі можна передбачити як деталізацію визначених законом видів академічної недоброчесності, так і ширший діапазон санкцій (обговорення недоброчесного вчинку членами академічної спільноти, зобов'язання порушника пройти додаткове навчання нормам академічної доброчесності тощо) (Бахрушин, Ніколаєв, 2019).

В європейських університетах академічна доброчесність вважається складовою якості освітнього процесу, що регламентується Бухарестською Декларацією етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні, яка була прийнята у вересні 2004 р. в рамках роботи Міжнародної конференції з проблематики етичного виміру освіти і науки у м. Бухарест (Румунія). У розділі «Цінності та принципи» Бухарестської Декларації чітко визначено роль академічної етики, культури та спільноти, академічна доброчесність в процесах викладання та навчання, демократичне та етичне керівництво та управління, дослідження, що базуються на академічній доброчесності та соціальній відповідальності. Учасниками конференції було конкретизовано сутність поняття «академічна доброчесності», а також включено до її фундаментальних ознак «чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та підзвітність» (Bucharest Declaration, 2004).

В грудні 2012 р. Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory (Велика хартія університетів) було схвалено Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти. Документ являє собою хартію між основними акторами університетської сцени, яка формує їх згоду та відповідальність за слідування визначеним принципам, які здатні сформувати організаційну та моральну ідентичність: академічна чесність і етична поведінка при дослідженнях; рівність, справедливість та відсутність дискримінації; підзвітність, прозорість і незалежність; критичний аналіз та повага до аргументованих думок; відповідальність за використання активів, ресурсів і навколишнього середовища; вільне та відкрите поширення знань та інформації; солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами (Dluhopolsyi, 2019). Міжнародною Асоціацією університетів розроблено також схему впровадження Кодексів етики для гарантування соціальної

відповідальності закладів вищої освіти перед суспільством за надання якісної освіти та дотримання етичних норм науковців при проведенні досліджень.

У 2013 р. Радою Європи на Пан-Європейській платформі з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED) було розроблено такі документи, як «Етичні принципи» та «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу» (2015 р.) (Суліма, Деніжна, 2020).

У Паризькому комюніке від 25 травня 2018 р. вказано наступне: «Академічна свобода і доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти та громадська відповідальність вищої освіти й за вищу освіту становлять основу ЄПВО. Спостерігаючи, як останніми роками деякі з цих фундаментальних цінностей заперечувалися в деяких з наших країн, ми рішуче беремо на себе обов'язок пропагувати й захищати їх у всьому ЄПВО через інтенсивний політичний діалог і співпрацю» (Конференції Міністрів країн Європи, 2018).

Враховуючи багаторічну історію боротьби з нечесністю, цілком закономірно, що університети Європи розглядають нечесність як серйозну загрозу їхній академічній безпеці. На рівні кожного університету визначається певне нормативне регулювання та створюється система покарань, санкцій тощо. Майже кожний європейський заклад освіти має свій Етичний кодекс, визначальними принципами якого є відповідальність, конкурентоздатність, служіння суспільству, етична поведінка, повага до закону, підтримка міжнародного співробітництва, повага до навколишнього середовища. До загальних тенденцій розвитку академічної чесності, що характерні для університетів Європи є – глобалізація, запровадження професійної етики, деонтології у навчальний процес, інформатизація.

Аналіз міжнародних документів переконливо доводить, що проблема дотримання норм академічної доброчесності вже не одне десятиріччя стоїть в порядку денному європейських організації різних рівнів, але питання й досі не втрачає своєї актуальності. Акумулюючи рекомендації вищезазначених документів можемо узагальнити наступне: національні уряди країн-членів ЄС через власні міністерства освіти та національні агентства з акредитації та якості вищої освіти мають активно здійснювати нагляд та керівництво щодо посилення політики та процедур академічної доброчесності у закладах вищої освіти як важливого компонента забезпечення якості освітніх послуг; у випадку якщо інституційна політика недостатня, акредитація має залежати від її постійного розвитку; агентства з акредитації та якості повинні мати повноваження здійснювати моніторинг якості освіти та академічної доброчесності як у державних, так і в приватних ЗВО; необхідно заохочувати дослідження та розробку стратегій, політики та систем академічної доброчесності, переважно шляхом надання невеликих грантів.

Національним урядам країн-членів ЄС рекомендується розглянути питання про залучення (перевірка збігів/схожості тексту) компаній, що займаються програмним забезпеченням, щоб узгодити доступну загальнодержавну ліцензію; розпочати обговорення з цими компаніями щодо можливих складнощів, пов'язаних з обробкою документів місцевими

мовами, і шляхи їх подолання. Міністерствам освіти країн-членів ЄС потрібно сприяти комунікації між установами всередині країни та за кордоном, щоб вчитися на позитивному досвіді та ділитися ідеями, які довели свою ефективність у протидії корупції та академічним зловживанням.

Що стосується загальноєвропейських рекомендацій інституційного рівня, то тут мова йде про усунення розбіжностей в політиці та практиці між факультетами закладів вищої освіти; керівникам закладів рекомендується ініціювати перевірку внутрішньої політики та практики з метою створення загально інституційної робочої групи з дотримання норм академічної доброчесності, яка координуватиме розробку та впровадження спільних інституційних стратегій, політики та систем академічної доброчесності. Навчальні заклади повинні розробити стандартний набір протидій за плагіат, списування на іспитах, примарне написання та інші форми академічної нечесності. Ці покарання мають бути доведені до відома викладачів і студентів, а також мають бути встановлені процедури, щоб гарантувати, що вони застосовуються чесно та послідовно за кожне порушення. Рекомендується посилити нагляд за формальними формами іспитів як засіб запобігання списування шляхом збільшення кількості наглядців, а також уточнення та посилення їхніх обов'язків.

Академічний персоналу ЗВО, керівники та консультанти наукових студентських робіт мають регулярно проходити навчання щодо дотримання вимог академічної доброчесності. Потенційно установи в одній географічній зоні можуть організовувати спільні семінари та воркшопи для викладачів. Кожен ЗВО ЄС має взяти на себе відповідальність за належне інформування та навчання студентів всіх рівнів питанням чесності та доброчесності, академічного написання та використання матеріалів та джерел. Навчальний заклад має мобілізувати представників студентської спільноти як цінних партнерів для боротьби з усіма формами студентської недоброчесності.

Третій рівень рекомендацій – це рекомендації на особистісному рівні, у яких зазначається, що академічний персонал має брати відповідальність за свою поведінку, будучи взірцем для наслідування для наступного покоління професіоналів; дотримуватися норм доброчесності: справедливості, послідовності, чесності, прозорості як у професійному, так і в особистому житті. Викладачі мають потурбуватися, щоб усі студенти, яких вони навчають, усвідомлювали цінність та важливість навчання та отримання стипендій, та були мотивовані на максимальне досягнення своїх результатів. Безперервне навчання має бути вимогою для всього академічного персоналу, щоб бути в курсі свого предмета, освітніх розробок, педагогічної практики та інституційної політики. Керівництво ЗВО та персонал повинні забезпечити, щоб усі передбачувані випадки академічної неправомірної поведінки розглядалися відповідно до інституційної політики та процедур, які забезпечують справедливість та послідовність для всіх студентів.

Список посилань

Бахрушин, В., Ніколаєв, Є. (2019). Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view

Закон України «Про Освіту» (2017). Стаття 42 «Академічна доброчесність». <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>

Конференції Міністрів країн Європи (2018). Паризьке комюніке Париж, 25 травня 2018 р. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Analiz_dosvidu_vriaduvania_v_univer_ch2_analit_IVO-2019-96p_avtors-kolektiv.pdf

Суліма, Є., Деніжна, (2020). Академічна доброчесність: етичне та нормативно-правове регулювання в університетському співтоваристві. URL: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-120-141>

Dluhopolsyi, Olexandr (2019). Academic integrity: best practices of EU universities for Ukrainian higher schools (Powerpoint Presentation). URL: http://www.uera.org.ua/sites/default/files/2019-07/Dluhopolskyi_%20Academic%20integrity.pdf

The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region (2004). Bucharest, Romania, 2-5 September 2004. URL: [https://iqaa.kz/images/doc/Bologna/Bucharest%20Declaration%20\(2004\).pdf](https://iqaa.kz/images/doc/Bologna/Bucharest%20Declaration%20(2004).pdf)